

2. **Жданов І.** Рік опозиції: місце під холодним сонцем / Ігор Жданов // Дзеркало тижня. – 2011. – № 10. – С.2.
3. Законопроект №6601: топтання по демократії [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrrudprom.ua/digest/Zakonoprojekt_6601
4. Мэр Южноукраинска заявляет, что «регионалы» хотят перед выборами его убрать [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://obkom.net.ua/news/2012-02-17/1629.shtml>
5. Місцеві вибори –2012. пульс країни [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.irf.ua/files/ukr/programs/civsoc/local%20election-2010-ua.pdf>
6. Офіційний сайт м.Южноукраїнськ [Електронний ресурс] – Режим доступу: yujnoukrainsk.mk.ua
7. По мнению экспертов, новый закон о местных выборах не даст возможности развиваться местному самоуправлению. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://novostnik.com.ua/news/konservaciya-vlasti/>

УДК 324:388:392(477)

Н. О. Ніколаєнко

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КЛАСИФІКАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ АДМІНІСТРАТИВНОГО РЕСУРСУ

Узагальнюються основні види адміністративного ресурсу, які застосовуються на виборах. Висвітлюється авторська класифікаційна структура адміністративного ресурсу в дискурсі аналізу політичних технологій.

Ключові слова: адміністративний ресурс, вибори, виборча кампанія, політичний процес, деструктивні політичні технології, фальсифікації.

Обобщаются основные виды административного ресурса, применяемые на выборах. Освещается авторская классификационная структура административного ресурса в дискурсе анализа политических технологий.

Ключевые слова: административный ресурс, выборы, избирательная кампания, политический процесс, деструктивные политические технологии, фальсификации.

The basic types of administrative resource, applied on elections, are summarized. The author classification structure of administrative resource lights up in diskurse of analysis of political technologies.

Keywords: administrative resource, elections, hustings, political process, destructive political technologies, falsifications.

© Н. О. Ніколаєнко, 2012

В сучасному політичному процесі дедалі більше уваги приділяють виборам. Вони є невід'ємною складовою формування правової держави та громадянського суспільства. Використання адміністративного ресурсу та інших деструктивних політичних технологій під час виборчого процесу знижують якість виборів та нівелюють електоральний вибір. Тому питання дослідження цієї політичної технології, що відноситься до некоректних політичних технологій, має важливе значення для будь-якої правової, демократичної держави світу, а особливо для такої політизованої держави, як Україна.

Актуальним для української та російської політичної науки став якісний аналіз політичних технологій. Глибокий науковий аналіз адмінресурсу як виборчої технології проведений українськими вченими М. Бучиним, О. Радченко, Д. Видрином та ін. Російські дослідники О. Панфілова, С. Шeverдяєв, О. Важеніна, В. Полукетов, А. Чуклінов предметом свого дослідження обрали з'ясування маніпулятивної складової в адміністративному ресурсі.

Дослідження адміністративного ресурсу як недемократичного явища сучасного політичного процесу дає можливість знайти причини його застосування, визначити характер та можливості протидії даній політичній технології. Саме це визначає теоретичну актуальність та практичну значимість дослідження. Тому, у даному випадку автор ставить за мету: розглянути класифікаційну структуру адміністративного ресурсу та визначити основні види даного явища

Класифікувати адміністративний ресурс дуже складно. Це пов'язано з тим, що існує безліч різноманітних форм прояву цього явища, влада розробляє і втілює в життя все нові види адмі-

ністративного ресурсу.

Найпростішою класифікацією адміністративного ресурсу, як політичної технології, є поділ на білий та чорний, або на позитивний, або на коректний та некоректний. Якщо в основу типологізації покласти рівень влади, на якому використовується адмінресурс, можна виділити наступні типи: ресурс місцевого значення; ресурс регіонального значення [2].

В залежності від ступеня легітимності засобів, що використовуються в рамках адміністративного ресурсу, можливо виділити: легітимний адміністративний ресурс та нелегітимний адміністративний ресурс [2].

Класифікація О.В. Радченка, використовує аналогічний підхід до його розуміння. За своєю юрисдикцією адміністративний ресурс можна кваліфікувати як: легітимний адмінресурс – дії, спрямовані на примушення виконавців-державних службовців точно й своєчасно виконати свої службові функції та повноваження, які з тих чи інших об'єктивних чи суб'єктивних причин не виконуються; формально нелегітимний (позитивний) адмінресурс – дії, спрямовані на використання владних важелів для забезпечення здійснення окремих функцій та повноважень, що не підкріплені відповідним законним ресурсним забезпеченням; нелегітимний (негативний) та злочинний адмінресурс [9].

Виходячи із цієї класифікації, можна простежити, що сутність адміністративного ресурсу зосереджується в системності та організованості державної влади, яка позитивно впливає на використання адміністративного впливу на політичний процес.

Дослідник ресурсів виборчої кампанії М. Бучин вказує на переваги класифікаційного виміру адміністративний ресурс за принципом інтенсивності (сили) та характеру застосування адміністративного ресурсу: стартовий (стартова перевага), м'який, жорсткий і тотальний адміністративний ресурс [1].

Політолог Д. Видрін поділяє адміністративний ресурс на прямий та непрямий. На думку політолога, саме на непрямий адмінресурс припадає понад 80 % потужності загального ресурсу і він має кілька напрямів, серед яких найголовнішими є бюджетне фінансування підтримуваних владою виборчих проектів та вплив влади на мас-медіа через систему контролю [3].

Російські дослідники О. Панфілова та С. Швердяєв класифікують адміністративний ресурс на такі складові:

1. Регуляторний ресурс, він припускає використання владних повноважень щодо прийняття управлінських рішень, які прямо або опосередковано спрямовані на просування конкретних політичних інтересів.

2. Інституційний ресурс передбачає використання праці підлеглих, тобто осіб, які перебувають у службовій залежності, для підтримки керівництва.

3. Медійний (інформаційний) ресурс являє собою використання засобів масової інформації з метою односторонньої агітації на користь проурядових політичних сил.

4. Фінансовий ресурс передбачає використання для передвиборчих цілей провладних політичних сил, бюджетних коштів або коштів позабюджетних фондів.

5. Силовий ресурс розуміється як можливість використання правоохоронних органів з метою ліквідації опозиційних сил.

6. Законодавчий ресурс пов'язаний з використанням домінуючими політичними силами своїх можливостей в участі в законодавчому процесі з метою прийняття законів, які сприяють просуванню їхніх політичних інтересів, тобто, створення законодавчих бар'єрів, які б перешкождали участі альтернативних кандидатів у виборах, створення такої системи призначень у виборчі комісії, яка сприяє встановленню контролю над ними з боку однієї політичної партії.

7. Кадровий та матеріальний ресурси [6, с.10-12].

Класифікацію видів адміністративного ресурсу залежно від різновиду застосовуваних ресурсів аналізує російський науковець А. Чуклінов, вона дещо подібна з вищенаведеними. Він виділяє чотири основні види адміністративного ресурсу: інституційний, інформаційний, бюджетний та силовий [13].

Наводять свою типологію використання адміністративного ресурсу і відомі російські науковці Є. Малкін та Є. Сучков. В основу їх виміру покладено такий критерій, як спрямованість адміністративного ресурсу на певні об'єкти. Згідно з зазначеною типологією, можна виділити такі три основні способи використання адміністративного ресурсу: прямий тиск на виборців, порушення органами державної влади виборчого законодавства; тиск на конкурентів та тих, хто їх підтримує; використання адміністративного ресурсу для ефективної побудови провладними суб'єктами виборчого процесу власних виборчих кампаній [4, с.436].

Російський політтехнолог В. Полуєтков в своїй новій публікації «Чума Едроссии – административный ресурс в избирательных кампаниях» виділив підтримуючий (позиційний) адміністративний ресурс, а також адмінресурс пресингу або ж атакуючий [8].

Виходячи з вищенаведених класифікацій автор пропонує власну, узагальнюючу типологію адміністративного ресурсу

1. За етапами застосування:

- початковий адміністративний ресурс (спрямований на формулювання мети, стратегії і тактики її реалізації, активний пошук джерел і ресурсів);
- агітаційний адміністративний ресурс (спрямований на досягнення поставленої мети і залучення підтримки якомога більшої кількості електорату);
- міжвиборчий адміністративний ресурс (спрямований на підтримку сформованого або формування нового іміджу і подальша розкрутка кандидата або партії).

Початковий адміністративний ресурс майже не помітний дослідникам та виборцям, але він досить потужний, через те, що відбувається акумулювання коштів та ресурсів, залучення спонсорської допомоги.

Агітаційний адміністративний ресурс активно використовувався під час президентських та парламентських кампаній, в основному для сприяння агітаційним акціям провладним кандидатам чи політичним силам. Наприклад, в 2002 р. даний вид активно застосовувався під час агітації за блок «За єдину Україну!» і окремих кандидатів у одномандатних округах, в той час, як іншим суб'єктам виборчого процесу створювались різноманітні перешкоди. Під час парламентської кампанії 2002 року аналіз порушень свідчить про їх безсистемність та не централізованість. КВУ не має свідчень про конкретні вказівки чи інструкції з боку органів центральної влади, які спричиняли б порушення законодавства з боку посадових осіб. На думку спостерігачів КВУ, причиною різкого зростання впливу адміністративного апарату на хід агітаційної кампанії став низький (згідно з останніми соціологічними дослідженнями) рейтинг блоку «За єдину Україну!». Не маючи реального впливу на політичні вподобання виборців, органи місцевої влади вдаються до сумнівних форм агітації, які все більше дискредитують в очах виборців блок «За єдину Україну!», а також поглиблюють недовіру громадян до інституту виборів взагалі [7].

Міжвиборчий адміністративний ресурс застосовується у період, коли найвища посадова особа держави призначає свого наступника, тим самим порушує закони та норми цивілізованого світу. Як приклад, можна навести виборчу кампанію В. Путіна.

2. За способами реалізації: застосування адміністративного ресурсу:

- через державні засоби масової комунікації;
- через приватні засоби комунікації, що належать або активно підтримують провладного кандидата, партію;
- через державні установи, органи державної влади.

Під час виборчих кампаній висвітлення в ЗМІ діяльності кандидатів залишається вкрай незбалансованим. В більшості бюджетних друкованих ЗМІ надається перевага провладному кандидату. Часто ЗМІ поширюють відверто неправдиву або перекохану інформацію, стаючи інструментом маніпуляції, що не може забезпечити свідомий вибір громадян. Наприклад, в номері від 4 серпня 2004 р. газети «Президентський вісник» (засновником якої є Державне управління справами Президента) вміщено текст із підзаголовком: «Вашингтон Таймс»: Президент Янукович – найкращий шанс для України». Газета передрукувала лист читача до редакції «Вашингтон Таймс», подавши його зміст як позицію газети [7].

Історія виборчих кампаній на пострадянському просторі містить багато прикладів використання органів влади, співробітників державних установ на користь одного з кандидатів.

Так Лозівський міський штаб В. Януковича фактично очолював начальник відділу контролю виконанню (М. В. Крамінська), в обласному штабі працювала голова Харківського міського комітету у справах молоді (О. В. Кулініч), заступник начальника управління внутрішньої політики (І. О. Поліщук), Чугуївський районний штаб фактично сформовано з працівників райдержадміністрації. Часто держслужбовці займають посади в штабах «офіційно», в більшості ж випадків відповідають за різні напрямки кампанію, формально не входячи до працівників штабу [7].

Більшість посадовців органів місцевого самоврядування Донецької області, які брали участь у місцевих виборах, безвідповідально поставились до розмежування своїх політичних та управлінських функцій. Посадовці органів місцевої влади в робочий час активно брали участь у партійних та агітаційних заходах і залучали своїх підлеглих до виконання партійних завдань. Міські голови та інші державні службовці відкрито використовували у виборчому процесі дії та публічні аргументи, базовані на адміністративному впливі. Часто місцеві посадовці не приховували своїх політичних орієнтацій під час здійснення службових функцій. У списку кандидатів від ПР до Донецької обласної ради більше 20-ти кандидатів представляли органи влади та місцевого самоврядування. Їхня формальна відпустка лише збільшувала виборчу активність. Посадовці мали можливість проводити агітаційну кампанію під час виконання своїх службо-

вих обов'язків. Вони активно використовували у передвиборчій агітації публічні аргументи та обіцянки, які залежали від поточної діяльності органів влади. Міські голови прямо пов'язували результати голосування із перспективами розвитку міста та фінансування його соціально-економічних програм з центрального бюджету [5, с.70 – 71].

3. По відношенню до учасників:

- підкуп електорату (використання так званих «гуманітарних» допомог електорату);
- погрози (спрямовані на опонентів для зняття їх кандидатури або на електорат для «правильного» вибору);
- обман (висунення двійників, залучення до кампанії впливових людей);
- маніпуляція.

Серед вищевказаних видів адміністративного ресурсу найбільш розповсюдженим механізмом державного, владного тиску на виборця є підкуп громадян. Причинами продажу голосів є глибока соціально-економічна криза і, як наслідок, низький відсоток середнього класу, як основи соціально-політичної стабільності держави. Відсутність у сприйнятті виборців прямого зв'язку між результатами волевиявлення та покращенням власного рівня життя. В цілому традиційні виборчі кампанії на відміну від маніпульованих не дають високого результату. Починаючи з 2002 року купівля голосів на різного рівня виборах здійснюються на системному рівні за чіткими технологічними схемами

Так, наприклад, 14 січня 2010 року по квартирах Дніпровського району м. Києва виборцям розносили дитячі подарунки від кандидата у Президенти України Юлії Тимошенко. В перев'язаних стрічкою «Samaritan poors» коробках з написом «Christmas child» міститься доволі непоганий набір дитячого одягу, іграшок, солодощів, олівців, альбомів тощо. Роздаються ці коробки у білих пакетах з червоним сердечком зі словами «Подарки». 40 соціальних торговельних павільйонів «Авоська», відкритих за ініціативи депутатів фракції БЮТ у міськраді та за підтримки мера Івана Куліченка, користувалися неабияким попитом у мешканців Лівобережжя м. Дніпропетровська [12].

Класичним прикладом підкупу електорату автор вважає кампанію 2008 р., яку провів кандидат і діючий мера м. Києва Л. Черновецький. В даному випадку підкуп виборців проводився за рахунок київського бюджету, електорату роздавались різноманітні доплати та компенсації.

4. В залежності від масштабу використання:

- централізований адміністративний ресурс;
- регіональний адміністративний ресурс.

Аналіз виборчого процесу свідчить про особливості регіонального адміністративного ресурсу. По-перше, даний вид має власне географічне забарвлення. Зокрема, не зважаючи на те що протягом 2005-2009 років влада належала ідейним противникам Партії Регіонів, вони, використовуючи органи місцевого самоврядування, потужно застосовували адміністративні важелі впливу у Східній та Південній частині країни. По-друге, регіональний адмінресурс в деяких випадках виявився потужнішим за централізований, економічно менш затратним для органів влади і, як наслідок, більш результативним.

5. За ступенем прозорості:

- прозорий адміністративний ресурс (відкритий) (політична реклама в засобах масової інформації, друкована політична реклама);
- латентний адміністративний ресурс (закритий) (використання адміністративного ресурсу і інших прихованих способів впливу на електорат).

Латентна форма адміністративного ресурсу є дієвим фактором впливу на виборця, в основному це стосується регіональних виборчих кампаній, коли перші посадові особи області чи району на чолі політичних сил беруть участь у виборах. Так, під час перевиборів Тернопільської обласної ради в 2010 р. результат партії «Єдиний Центр» (14 % голосів) викликав подив. Запорукою здобуття високого результату стала діяльність молодого, енергійного губернатора, що став обличчям партії та її локомотивом. Також запорукою успіху можна вважати хорошу організаційну мережу та передвиборчий список, що складався з сильних і потужних господарників [11].

Відкритий адміністративний ресурс найбільш розповсюджена форма виборчих технологій – це завжди прихована політична реклама провладної партії чи кандидата. Враховуючи недоліки виборчого законодавства, зокрема, скорочення термінів виборчої кампанії 2010 року в органи місцевого самоврядування призвело до того, що агітаційні можливості кандидатів були обмежені, тому якісно проводити агітацію могли лише наділені адміністративними важелями впливу учасники виборів.

6. По відношенню до законів і моральних цінностей:

- незаконний адміністративний ресурс (несуть в собі пряме порушення законодавства);

– позазаконний адміністративний ресурс (ті, що використовують прогалини в законодавстві);

– аморальний адміністративний ресурс (ті, що порушують загальноприйняті норми моралі і загальновизнані правила політичної гри).

В даний час необхідно вирішувати проблеми, пов'язані із застосуванням нелегітимного адміністративного ресурсу, тому що він діє на суспільство вкрай руйнівню. А отже, таким чином, щоб уникнути втручання нелегітимного адміністративного ресурсу, необхідно суворо дотримуватися чинного законодавства і повністю використовувати всю систему своїх прав з моменту початку збору підписів на підтримку того чи іншого кандидата до отримання копії протоколів підрахунку голосів спостерігача [2].

Вищевказаний комплекс дії влади масштабно застосовувався під час виборів Президента України в 2004 р. Приклади незаконного адміністративного ресурсу було зафіксовано і під час місцевих виборів 2010 р. Наприклад, у Харківській області відсутність контролю за друком виборчих бюлетенів призвела до виготовлення 11 тисяч зайвих бюлетенів, що було виявлено опозицією; під час голосування були використані бюлетені без позначок біля партій і прізвищ кандидатів, які вибули з виборчих змагань; під час підрахунку голосів на етапі здачі документація до ТВК була здана у розірваних пакетах; результати виборів були оголошені до закінчення перерахунку голосів на восьми дільницях і розгляду всіх скарг [5, с. 71].

Як зазначає дослідник форм взаємодії органів державної влади з електоратом у виборчому процесі і О. В. Радченко, що сьогодні ж в українському соціумі паралельно існує дві протилежні думки: що адміністративний ресурс набирає все більшого розмаху і все відчутніше впливає на результати виборів, та що він є, здебільшого, політичним міфом – рудиментом радянських часів і його сила значно перебільшується, а сам він все більше втрачає свою ефективність [10].

Таким чином, адміністративний ресурс є некоректною політичною технологією, має різноманітні форми прояву під час виборчих кампаній. Кожна класифікація розкриває певну грань даної технології та масштаб її прояву в конкретному вимірі.

Бібліографічні посилання:

1. Бучин М. Адміністративний ресурс: суть та типологія [Електронний ресурс] / М. Бучин. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Unir/2007_19/09.pdf

2. Важенина О. Административный ресурс в государственном управлении – хорошо это или плохо? [Електронний ресурс] / О. Важенина. – Режим доступу: <http://chinovnik.uara.ru/modern/article.php?id=640>

3. Видрін Д. Пентаграма–2002. Формула особливостей парламентської виборчої кампанії / Д. Видрін // Дзеркало тижня. – 2001. – № 39 (363). – С. 4.

4. Малкин Е. Основы избирательных технологий и партийного строительства / Е. Малкин, Е. Сучков. – М.: Русская панорама, 2002. – 464 с.

5. Місцеві вибори – 2010. Пульс країни / Відп. редактори Когут А., Сідаш К. – К.: Лабораторія законодавчих ініціатив, 2011. – 228 с.

6. Панфилова Е. Противодействие злоупотреблению административным ресурсом на выборах: проблемы и перспективы / Е. Панфилова, С. Шевердяев. – М.: Де Ново, 2005 – 104 с.

7. Передвиборча війна. Хроніка першого місяця [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ПРАВДА.com.ua

8. Полуэктов В. Чума Едроссии – административный ресурс в избирательных кампаниях [Електронний ресурс] / В. Полуэктов. – Режим доступу: <http://www.izbass.ru/tg-10-03-1a.htm>

9. Радченко О. Інституціональна взаємодія народовладдя та органів державної влади на виборах [Електронний ресурс] / О. Радченко // Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління. – Режим доступу: http://myalibi.at.ua/publ/disertaciji_z_pravoznavstva/radchenko_oleksandr_vitalijovich_institucijna_vzaemodija_narodovladdja_ta_organiv_derzhavnoji_vladi/13_resursne_zabezpechennja_derzhavnogo_upravlinnja_ta_jogo_vikoristannja_u_viborchomu_procesi/12-1-0-153

10. Радченко О.В. Адміністративний ресурс як форма взаємодії органів державної влади з електоратом у виборчому процесі [Електронний ресурс] / О. Радченко. – Режим доступу: http://myalibi.at.ua/publ/disertaciji_z_pravoznavstva/radchenko_oleksandr_vitalijovich_institucijna_vzaemodija_narodovladdja_ta_organiv_derzhavnoji

11. Тернопіль. Політичні висновки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://narodna.pravda.com.ua/politics/49c20bba6b964/>

12. Часопис про свавілля влади та громадський спротив незаконним діям [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

13. Чуклинов А. Административный ресурс как специфическая форма политической коррумпции: специализированный учебный курс / А. Чуклинов / [под редакцией доц. Е. Кобзевой]

УДК 353:911,3:32

В. М. Лісовський

ІДЕОЛОГІЯ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ І СТАНОВЛЕННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті проаналізовано основні чинники, тенденції та особливості ідеологічного розвитку в Україні, формування і функціонування базових цінностей громадянського суспільства. Розглядаються можливі перспективи підвищення ролі науки і новітніх технологій у суспільному житті, на тлі послаблення світоглядного і нормативного компонентів ідеології.

Ключові слова: ідеологія, політична ідеологія, громадянське суспільство, соціальна група, політичний плюралізм, ідентичність, соціальний інститут, соціальний конфлікт, політична партія, демократія, політична система, влада.

В статье проанализированы основные факторы, тенденции и особенности идеологического развития в Украине, формирование и функционирование базовых ценностей гражданского общества. Рассматриваются возможные перспективы повышения роли науки и новейших технологий в общественной жизни, на фоне ослабления мировоззренческого и нормативного компонентов идеологии.

Ключевые слова: идеология, политическая идеология, гражданское общество, социальная группа, политический плюрализм, идентичность, социальный институт, социальный конфликт, политическая партия, демократия, политическая система, власть.

The article analyzes the major factors and features of the ideological tendencies of development in Ukraine, the formation and functioning of the basic values of civil society. Possible prospects for increasing the role of science and new technologies in public life against the backdrop of weakening ideological and normative components ideology.

Keywords: ideology, political ideology, civil society, social group, political pluralism, identity, social institutions, social conflict, political party, democracy, the political system, power.

© В. М. Лісовський, 2012

Нині в інтелектуальних колах точаться широкі дискусії з приводу феномену ідеології та її місця у вітчизняному суспільстві. У статті автор пропонує читачеві долучитися до цієї дискусії і спробувати самостійно дати відповідь на це питання. Отож, коли терплячий читач знайде в собі сили прочитати дану роботу, переконаний, він цілковито змінить своє уявлення про ідеологію та її роль у формуванні громадянського суспільства.

Проголошення незалежності України у 1991 р. пов'язане з відстоюванням певних ідейних принципів, які заклали основу української ідеології.

Останнім часом у нашій країні набули неабиякого поширення дискусії щодо співвідношення «ідеології» і «політики».

Як говорив німецький вчений та публіцист Вільгельм Швებель, «ідеології вигадують не для того, щоби зробити неможливе можливим, а для того, щоби забезпечити небагатьох усім можливим» [4].

Визначальним компонентом в організації державного устрою і громадського життя будь-якого суспільства є ідеологія – систематизована сукупність поглядів та ціннісних орієнтацій, що виражають інтереси певної соціальної групи. У третьому тисячолітті процес багатовікової біфуркації політичних ідеологій досяг апогею. «Мати ідею, – говорить Х. Ортега-і-Гасет, – це вірити, що є підстави для неї, отже, вірити, що існує розум, що існує сфера збагнених правд» [7].

Тому всі ідеології, по-перше, пропонують свій погляд на існуючий політичний устрій – у формі світогляду; по-друге, висувають власну модель майбутнього суспільства; по-третє, пропонують свої засоби розбудови нової політичної системи. Власне, за браком чіткої ідеологічної структуризації політичного простору сучасна українська державність перманентно балансує на межі легітимності. Ми переконані, що модернова національна ідея має спиратися на історичний, духовний і політичний досвід, набутий у процесі формування української нації і тривалої боротьби за свою незалежну державу [9].